

„Trebuie să iertăm, dar nu trebuie să uităm. Asta este o deviză valabilă pentru orice trecut.” (Matei Radovan, deportat din Rudna în Movila Gâldăului, Bărăgan, în iunie 1951)

G.P. : Mă numesc Gordana Peici și astăzi, în data de 30 mai 2016, stau de vorbă cu domnul Matei Radovan, deportat în Bărăgan în anul 1951. Povestiți-mi, vă rog, domnule Matei, despre experiența dumneavoastră din Bărăgan.

M.R. : Experiența aceasta din Bărăgan este o pată neagră pentru toată lumea, nu numai pentru mine, dar eu fiind copil atunci când am fost deportat nu prea am simțit eu mare durere cum au simțit-o părinții, însă pot să vă spun un singur lucru: cât eram de mic, pentru că părinții mei au reușit să ieie o vacă și doi cai cu ei, și s-o făcut acolo un șopru unde a ținut animalele, pot să vă spun, că țin minte, asta că l-am văzut pe tata acolo plângând, se ascundea acolo în șopru ăla între cai și vacă și plângea de durere că nu putea să suporte. Bunicul meu poate-poate suporta mai bine fiind bătrân și o zis că și așa el n-are mult de trăit, dar, spre norocul lui, el a reușit să vină înapoi, să se întoarcă înapoi în satul de unde am fost deportat. Noi am fost deportați din comuna Rudna, pe atunci era Rudna comună. Deci copil mic fiind pot să spun că m-am jucat și eu cu copiii de vârsta mea sau și mai mari. În general erau din Rudna, în perimetrul ăla unde am fost eu erau din Rudna, dar mai erau și din Ivanda deportați, mai erau și din Giulvăz, mai erau și din Gad, din Cenei.

Țin minte că mergeam cu maică-mea la familia Bogdan Peici care ulterior a fost un mare acordeonist. Deci mergeam și pe la ei acolo în vizită.

G.P. : Ce alte naționalități au fost deportate?

M.R. : Am avut... acolo au fost toate naționalitățile. De exemplu, vecina noastră era ungheroaică. Au fost români, au fost nemți acolo. Bulgari nu știu să fi fost cu toate că erau și bulgarii deportați, dar acolo unde am fost eu în Movila Gâldăului, că așa se numea localitatea unde am fost deportați, nu știu să fi avut bulgari, dar probabil, fiind copil mic nu pot să-mi dau seama tot ce a fost. Oricum și așa cum eram copil mic nu era așa ușoară viața acolo pentru că, țin minte, cu bunica mea trebuia să mergem după apă de băut destul de departe, câțiva kilometri, și

era rând acolo pentru că era o singură fântână și seca și pe urmă până revenea apa, trebuia să stai la rând. Se mai înâmpla și mai vărsam apa pe drum și era un chin! Dar la început se aducea apă de băut în cisterne care erau de motorină, de benzină, nici nu se putea bea apa aia atâta de rea a fost situația așa ca... .

G.P. : Ați luat niște alimente când ați plecat?

M.R. : Păi alimente s-au luat, tot ce s-a putut lua la repezelă pentru că noaptea, în noaptea de Rusalii, au venit de au bătut la poartă și au spus că aveți două ore să vă pregătiți să vă îmbarcați în vagoane. Noi spuneam atunci vagoane de marfă, bou-vagon cum îi spuneau ăștia. Și bunicul meu a avut puțin noroc pentru că cei care ne-au scos afară din casă erau mai umani, să zic așa, și l-au lăsat și a putut să-și ieie doi cai și o vacă și au rămas doi cai acasă, o vacă, podul plin de grâne, cotarca plină de porumb, porci, tot utilajul agricol a rămas acolo, nu s-a putut lua. În afară de căruța aia și cu caii și vaca n-am putut să luăm nimica și ce s-a încărcat în căruță: un șifonier, un pat, ce știu eu ce or mai fi luat ei acolo, vase și alimente cât s-o putut lua.

Și eram acolo, când ne-au dus, deci știu de la părinții mei, de la bunici, s-au bătut niște țărushi și au spus că acesta e perimetrul în care veți construi casa. S-a făcut casa din chirpici, din pământ bătut, care cum a putut. S-o dat ceva materiale de construcție, scânduri, grinzi și geamuri și restul nimic. Totul s-a făcut prin muncă, ne-am ajutat, s-au ajutat mai bine zis părinții între ei, oamenii care erau acolo s-au ajutat, azi au făcut la unu', mâine la ălălalt și așa s-au construit case, iar până să se construiască casele, am trăit în bordeie. Bordeiul era săpat în pământ să zicem 2 metri pe 3 sau 4 cât o fost de lung și asta țin minte că bunicul meu, pentru că eram cinci în familie, bunicul, bunica, părinții și cu mine o săpat lateral ca o nișă în perete. Bordeiul l-a săpat lateral, era pe o parte și pe alta săpat ca o nișă și acolo de fapt erau paturile, acolo dormeam. O pus o perină, ce s-o pus jos, și o pus niște popici așa ca să nu se surpe pământul și, proptit cu popici și scânduri, să nu se surpe pământul peste noi. Și a venit odată o ploaie până să construim casa că s-au trezit că a înotat mobila, ce or avut oamenii a înotat prin bordeiul ăla, atâta apă s-o adunat. Noi am avut noroc pentru că erau săpate nișele alea și nu a ajuns apa până la noi, dar la alții a ajuns apa.

G.P. : V-ați ajutat între voi ?

M.R. : Categoric da! S-au ajutat foarte mult pentru că altfel nu se putea. Singur nu puteai să faci, mai ales că trebuia ca părinții mei să caute de lucru, au mers la o fermă de porci. Prima dată, mama cu tata au lucrat în Constanța la o firmă care făcea stabilopozii ăia pentru ca să facă diguri în mare. Acolo au lucrat un an de zile și exact după ce i-o expirat flotantul, a trebuit să se întoarcă acasă unde am avut domiciliu obligatoriu pentru ca în buletinele lor era ștampila D.O., adică domiciliu obligatoriu, și atunci a lucrat la o fermă de porci. Acolo am mers și eu cu ei, am stat acolo, am ajutat și eu ce am putut, mă trimiteau după apă sau așa ceva, altfel... . Școala am început-o acolo, clasa I-a am mers la români pentru că la noi n-am avut învățători. Învățători erau de fapt tot din cei deportați în Bărăgan. N-am avut învățători sârbi așa că am mers la români la școală, n-au fost probleme. Prin muncă voluntară s-a făcut și școala, s-a făcut și dispensarul și cooperativa, postul de miliție, totul s-a făcut prin muncă voluntară, adică de cei care au fost deportați acolo.

G.P. : Cum vă gândiți acum la ceea ce s-a întâmplat atunci, cum v-a schimbat această experiență chiar dacă dumneavoastră ați fost un copil de ... câți ani ?

M.R. : De trei ani jumate! Ei acum... atunci nu prea am simțit, dar, acum când mă gândesc, este o pată foarte neagră făcută de regimul de atunci pentru că, fiind copil, nu am realizat chestia asta, dar acum îmi dau seama cât de greu le era la părinții mei care spuneau că acolo erau călduri foarte mari și noi copiii vara umblam desculți și tot am făcut beșici la picioare de atâta căldură. Praful era așa de încins! Țin minte că părinții mei au avut a doua casă de la drumul care despărțea satul de ogor și acolo era bumbac și atunci pe noi copiii ne trimiteau să culegem bumbac, să ajutăm și noi cât am putut. Țin minte că eram tot umflat pe mâini de la înțepăturile de bumbac... dar asta a fost situația... trebuia să facem și noi ceva.

G.P. : Aveați medic în sat?

M.R. : A fost, sigur că da. Odată ce s-o construit dispensarul au fost medici dar nu știu dacă medicul care a fost acolo era tot deportat sau era medic de acolo, asta nu pot să spun, însă știu sigur că învățătorii erau din cei care erau deportați. Probabil că și medicul era tot din cei deportați.

G.P. : E bine să se știe ce s-a petrecut sau e bine să se uite?

M.R. : Nu, e bine să se știe, trebuie să iertăm, dar nu trebuie să uităm. Asta este o deviză valabilă pentru orice trecut. Nu trebuie uitat. Tocmai din cauza asta se și tipăresc cărți cu deportați în Bărăgan, se fac monumente cu deportați în Bărăgan. În Timișoara, în Parcul Justiției este o cruce memorială pentru deportații în Bărăgan la care în fiecare an se ține un parastas pentru cei care au murit acolo. Foarte mulți nici nu știu unde au mormântul părinții lor, unde au fost înmormântați pentru că, după ce am plecat noi de acolo, s-a dat un ordin de s-au demolat toate casele, adică să nu se știe că a fost acolo cineva sau nu. Au mai și rămas unele sate, dar majoritatea s-au demolat. Au rămas acolo unde s-a întâmplat ca foarte mulți lipoveni, ucrainenii s-au mutat în casele celor deportați în Bărăgan. Atunci satele alea au rămas, dar în general s-au dărâmat toate.

G.P. : Ce s-a întâmplat cu casele voastre în timpul în care ați fost deportați?

M.R. : Păi și acolo e o pată destul de tristă și cu casele astea pentru că casa părinților mei a fost folosită de fapt ca un grajd. Când am venit înapoi cred că de vreo 30 de centimetri era gunoi în ultima cameră, deci or ținut animale în ea; și nu s-a interesat nimeni s-o întrețină. Deci, când am venit înapoi, trebuia reparată de la A la Z, tot. Unele grinzi în pod erau deja putrede, a plouat acolo, nimeni nu a avut de grijă și era mult de lucru. Încet-încet s-a pus totul la punct, viața a mers înainte.

G.P. : Ce s-a întâmplat cu pământul?

M.R. : Pământul a fost luat de gostat, viitorul IAS, l-a lucrat gostatul, iar când ne-am întors înapoi am primit, dar nu tot pământul înapoi, vreo două sau trei hectare a primit bunicul meu, restul de șapte hectare până la zece cât a avut el nu ni l-au restituit. Se spunea că am fost deportați, deci că eram chiaburi, dar cu zece hectare de pământ nu cred că cineva este chiabur. Dar așa a fost situația.

G.P. : Au existat deportați care au avut mai mult de 50 de hectare de pământ?

M.R. : Da, au avut, sigur că au avut, dar culmea e că au fost deportați cei care aveau două-trei hectare. Hai că ăla care a avut 50 și a fost chiabur sau altceva, dar a lucrat omul pământul lui, dar de ce au fost deportați ălalți atunci, într-un dosar al bunicului meu am găsit că nouă așa ne-a spus că eram deportați că eram chiaburi părinții și bunicii, dar acolo am găsit

unde că bunicul ar fi simpatizat Partidul Țărănesc ceea ce nu era adevărat, dar asta era situația. Oricum, bunicul meu a scris la minister atunci și a prezentat situația așa cum este, dar i-au spus că nu se poate nimic, deci nu ne-a dat voie să ne întoarcem înapoi.

În perioada aia până să se construiască casa, fratele lui tata a venit acolo la noi în Bărăgan și m-o luat, m-o dus înapoi în sat, în Rudna, de unde am fost deportați. El mai avea un băiat și o fată și a zis că să nu stau eu cu părinții să mă chinui acolo m-a dus să aibă el grijă de mine. Destul de târziu am aflat deci după ce a murit respectivul, un unchi din partea mamei s-a dus și l-a pârât pe unchiul la miliție și a venit miliția și a zis că trebuie să mă ducă înapoi că nu are voie să mă țină aici. Așa că după trei-patru săptămâni cât am stat acolo în sat, unchiul m-a dus înapoi, deci nu m-o lăsat să stau nici eu. Fiind copil, ce puteam eu să fac acolo, dar așa a fost situația. Respectivul era și membru de partid, asta a fost situația.

G.P. : Au existat și acuzații împotriva titoiștilor?

M.R. : Da, existau asemenea acuzații cu titoiștii pentru că eram la graniță cu fosta Iugoslavie, perimetrul de 50 de kilometri sau așa ceva de la graniță, erau deportați majoritatea sârbilor. Nu știu, eu în dosarul respectiv nu am văzut ca bunicul să fi fost acuzat ca titoist, dar așa era pe atunci că sârbii sunt titoiști pentru că Tito era bine văzut atunci că cu ajutorul lui Tito primii care s-au reîntors din Bărăgan au fost sârbii, noi am fost o condiție după câte știu eu, când el a venit în vizită în România la Timișoara.

G.P. : În opinia dumneavoastră, care credeți că a fost cauza deportării oamenilor, chiar și a celor care aveau doar două-trei hectare de pământ?

M.R. : Foștii membri de partid atunci trebuia să aibe activitate și dacă aveau o ciudă pe cineva sau o ceartă erai trecut pe listă și asta a fost!

G.P. : De cine au fost realizate listele?

M.R. : Nu știu. Toți membrii de partid au făcut listele. Un lucru este sigur, fosta mea învățătoare când m-am întors înapoi și am început să merg la școală la Rudna, am aflat de la maică-mea, care spunea că fosta mea învățătoare a făcut pușcărie tocmai pentru motivul că nu a vrut să semneze ca eu, adică familia mea să se ducă în Bărăgan. Ne cunoștea bine și a zis că nu

semnează pentru ca pe noi să ne ducă și pentru chestia asta ea a făcut pușcărie. Deci asta s-a întâmplat.

G.P. : Ați pomenit de niște evenimente care se organizează anual pentru comemorarea Bărăganului, participați?

M.R. : Da sigur că da, categoric. În fiecare an participăm, se face în Parcul Justiției, se comemorează victimele din Bărăgan și Asociația foștilor deportați în Bărăgan pentru că am rămas foarte puțini acum, s-a contopit cu formațiunea deținuților politici care în fiecare an în iulie sau când comemorează în Pădurea Verde, acolo este iarăși un monument și pe movila aia e făcută tot roata sunt plăci comemorative cu numele celor care au suferit în pușcării, care erau omorâți sau au murit de inimă rea sau de rele tratamente. Acolo există și un monument, o placă comemorativă a deportaților în Bărăgan. Particip și acolo în fiecare an.

G.P. : Există vreun monument aici în Variaș?

M.R. : Da, există un monument în fața bisericii ridicat de foștii deportați în Bărăgan cu numele celor care de fapt au murit acolo sau la întoarcere, de bătrânețe, de boala pe care au adunat-o acolo. Ce să vă mai spun, s-a întâmplat două ierni ne-a fost viscolită casa complet, nu s-a putut ieși, ordinul de la autorități era ca toate ușile să se deschidă în interior, tocmai pe motivul ăsta că dacă se întâmplă ceva să poți să ieși afară... și peste drum unde era casa noastră era casa fratelui bunicului meu, care era deportat și el și atunci de două ori ei ne-au dezăpezit ca să putem să ieșim afară din casă. Casa noastră era întoarsă în așa fel că se întâmpla să fim înzăpeziți, a lor nu.

G.P. : Ați amintit de construirea caselor. Ați reușit să formați, să dați naștere unui nou sat în întregul sens al cuvântului?

M.R. : Da, da. Satul unde am fost eu deportat s-a numit Movila Gâldăului. Era în raionul Fetești. Așa s-a denumit, Movila Gâldăului. Sunt hărți cu satele care s-au înființat cu deportații în Bărăgan unde sunt trecute toate satele respective.

G.P. : La ce distanță erați de alte sate, aveți acces la ele?

M.R. : Prima dată când ne-a dus acolo n-aveam voie, părinții, bătrânii, bunicul, tatăl meu, maică-mea și toți, nu aveam voie să luăm legătura cu localnicii. Deci satul cel mai apropiat de Movila Gâldăului era Pietroiu, dar nu aveam voie să luăm legătura cu ei fiindcă așa le-a spus că noi suntem criminali, coreeni, eu știu ce le-o povestit la oamenii ăia. Și la urma urmei, oamenii și-au dat seama că nu e adevărat că zice „Cum, dar voi vorbiți românește”, „Păi dacă suntem din România” și zice că „Nouă ne-au spus că sunteți din Coreea aduși” și eu știu ce. Și atunci bunicul meu s-a înțeles foarte bine cu cineva de acolo din Pietroiu și venea foarte des la bunicul meu. Stătea de povești acolo.

G.P. : Aveați posibilitatea să comunicați cu cei de acasă, cu cei care au rămas?

M.R. : Păi numai prin scrisori că nu era voie să plecăm, să părăsim domiciliul obligatoriu, dar țin minte că eu cu maică-mea am primit aprobarea și de două ori am fost cu ea acasă. Am venit la bunicul din partea lui mama, la frații ei, la fratele lui tata. Deci am fost, de două ori am fost acasă cu maică-mea.

G.P. : Mai păstrați scrisori de atunci?

M.R.: Nu. Păcat. Bunicul meu le-a ținut, dar după ce a murit el, nu s-a mai ținut.

G.P. : Fotografii ați adus de acolo?

M.R. : Am una singură cu bunica mea. Aia s-a păstrat. Nu știu cum am reușit să o păstrez și acum eu am grijă de ea că deși este o amintire urâtă, totuși este o amintire.

G.P. : Diferența dintre Banat și zona în care ați ajuns a fost resimțită de părinții dumneavoastră?

M.R. : Da. A fost resimțită, mai ales a fost resimțită de localnici, pentru că bănățenii erau oameni gospodari, știau să muncească câmpul și tot și când au văzut cum se muncește pe câmp au zis „Oooo! Noi n-am muncit așa, noi am muncit mai greu”. Deci oarecum bănățenii i-au învățat cum se muncește pe câmp. Ei au dus-o destul de greu acolo, probabil că de aia ne-au dus și pe noi acolo, nu ne-au dus în altă parte. Mulțam la Dumnezeu că se spunea că ne duce în Siberia. Dar eu cred că bănățenii i-au cam pus la punct acolo: agricultura și asta.

G.P. : De la ei ați preluat ceva?

M.R. : Nu știu dacă s-a preluat ceva de acolo. Nu prea cred. S-ar putea. Cum să nu. Sigur că da. Bătrânii... eu fiind copil nu pot să îmi dau seama. Sigur că da. S-a preluat și de la ei ceva. Însă pot să vă spun altceva. Eu, pentru că eram acasă cu bunicii, părinții or mers la lucru, nu, atuncea, cine venea la noi de acolo din sat, din Pietroiu ăla, toți s-or mirat că bunica mea făcea pâine de casă. Se mirau cum de crește pâinea aia așa de mare sau cum se poate, când făcea plăcinta cu dovleac, cum se poate întinde aluatul ăla în jurul mesei subțire cât o foiță de țigară. Deci lucruri pe care ei nu aveau idee cum se face. Și atunci aia au învățat de la noi, de la părinții noștri. De exemplu, țin minte că povestea bunica mea; făcea plăcintă acră cu mac. „Cum ai băgat tu macul ăla așa roata-roata în plăcinta aia?”. Deci nu știau cum se fac. Erau mai... Nu prea erau pregătiți în ale bucătăriei și atuncea au învățat multe de la bănățeni.

G.P. : La început, când ați ajuns acolo, ați avut alimentele necesare pentru a găti la fel ca acasă?

M.R. : Da de unde, alimente au fost ce s-a putut lua, dar când am ajuns acolo, am spus, erau bătuți patru țaruși, asta ți-i casa și până să se facă bordeiul ăla, ceva, era o improvizație, ceva. Or scos haine din dulap și ăla era un fel de acoperiș pentru noi copiii că părinții, bătrânii, știu eu, altfel s-au adăpostit. Țin minte că de lemne n-am avut de unde să facem rost pentru foc și tata cu bunicul mergeau pe margine de drum unde creșteau spinii ăia și atuncea toamna mergeu și tăiau alea, le stivuiu în fața casei și atuncea bunicul meu le tăia, făcea snopi micuți, le puneu în cuptor pentru ca să facă căldură în cameră.

Ordinul era, cum știu de la bătrâni, unde erau mai mulți de patru, să facă două camere. Unde nu, câte o cameră. Deci două camere, bucătărie, și o anexă mică, ceva acolo. Noi am avut două camere, bucătărie, o anexă mică, un fel de cămară, ceva, cam asta a fost.

G.P. : În afară de cei doi cai și de o vacă, ați mai avut după aceea animale?

M.R. : Păi părinții în fiecare an au ținut câte un porc, cât s-a putut, dar animale nu prea am putut să le ținem. Vaca au tăiat-o, iar caii i-au vândut pentru că n-am avut hrană pentru ei și atunci, decât să chinu animalul ăla... O ținut cât s-a putut și pe urmă când nu, vaca au tăiat-o și caii i-au vândut. Să ținem porc era mai ușor. Un porc, păsări în jurul casei asta a fost mai ușor.

G.P. : Legături speciale ați legat cu cineva de acolo, vă mai amintiți de cineva, de colegii de la școală?

M.R. : Colegii de la școală... țin minte că era cineva din Ivanda care a terminat agronomie pare-mi-se că era șef de fermă pe la Deta sau așa ceva. El era mai mare ca mine, dar țin minte pentru că mergeam să mă ajute la lecții. Dar așa nu, nu țin legătura. Eventual cum am ținut legătura cu Bogdan Peici la care am mers cu maică-mea.

G.P. : Când v-ați întors acasă în Rudna câți ani ați avut?

M.R. : Am trecut de șapte ani și jumătate.

G.P. : Și cum ați resimțit această întoacere?

M.R. : (*Râde*) Când ne-am întors acasă părinții mei m-au înscris imediat la școală. M-au înscris la sârbi. Mă trimiteu la școală și eu fugeam în spate cu pachetul și mergeam la Timiș. Am plâns că nu am vrut să merg la sârbi pentru că am început școala în limba română acolo în Bărăgan și am spus că merg la români. Până la urmă a venit învățătoarea acasă și m-a luat de acasă și a zis „Voi nu mai trimiteți copilul la școală?” „Păi cum să nu. În fiecare zi se duce.”. Eu veneam acasă când veneau copiii de la școală, veneam și eu. Am primit o bătută bună și apoi am mers la școală. Am trebuit să învăț din nou alfabetul, tot, în limba sârbă.

Am făcut șapte clase în limba sârbă, mai puțin limba română, restul tot: istorie, geografie, botanică, zoologie, tot am făcut în limba sârbă. După ce am terminat, am mers la școala de meserii din Timișoara. Trei ani am făcut strungăria după care am mai făcut un curs de recalificare pentru industria ușoară. Am mai făcut doi ani pe urmă școală tehnică de maeștrii. Am fost maestru la fabrica de ciorapi.

G.P. : Părinții dumneavoastră cum s-au integrat în sat la întoarcere?

M.R. : Nu au fost probleme pentru că erau oameni harnici, dar eu nu țin minte ca cineva să fi avut probleme după ce s-a întors că nu au fost văzuți bine sau eu știu ce. Nu. A fost o integrare normală. Atât că nu au vrut să intre, în perioada aia când se făcea colectivizarea, veneau cu lămuriri. A durat până l-au lămurit pe tata să intre în C.A.P.. Au lucrat la C.A.P.. Asta a fost situația.

G.P. : Cum ați încheia acest interviu?

M.R. : Nu știu cum să spun. Ceea ce s-a întâmplat e o pată neagră nu numai asupra regimului respectiv, ci și a țării și să nu se mai repete niciodată așa ceva. A fost o amintire dureroasă pentru că unii nu au putut să suporte. S-au prădădit de inimă rea, cum se spune, din cauza deportării. De aia am spus, că tatăl meu a suportat-o destul de greu. Acesta a fost un chin până s-a obișnuit. N-a avut încotro. Așa a fost situația. Așa că de amintit, trebuie să ne amintim, dar să nu se mai repete.

G.P. : Aș vrea să vă mai întreb un lucru. Sunteți de acord ca această înregistrare să fie publicată undeva?

M.R. : Dacă e musai nu aveți decât să o publicați, dar n-aș vrea să fie publicată.

G.P. : Bine. Vă mulțumesc foarte mult pentru interviul acordat și vă doresc numai bine și să vă amintiți doar ce era mai frumos.

M.R. : Și eu vă mulțumesc.